

48-Boris Gorbatov'un savaş öykülerinde parti motifi

Yasemin GÜRSOY¹

APA: Gürsoy, Y. (2020). Boris Gorbatov'un savaş öykülerinde parti motifi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 791-800. DOI: 10.29000/rumelide.835415.

Öz

Tüm dünyayı derinden etkileyen II. Dünya Savaşı, özellikle Sovyetler Birliği'nde maddi ve manevi büyük kayıplara neden olmuştur. Son derece acı sonuçlar doğursa da II. Dünya Savaşı, sanatla uğraşan insanların ruhlarına dokunur ve onları farklı türlerde yeni eserler vermeye teşvik eder. Özellikle Sovyet Dönemi Rus edebiyatı adına savaş daha ilk günden yararlanılmaya başlanılan büyük ve verimli bir kaynak haline gelir. Yıllardır yönetimin baskısı altında durma noktasına gelen Rus edebiyatı, savaşın etkisi ile yeniden ivme kazanır. Stalin'in de isteği ile yazarların üzerindeki baskı azaltılarak onların destekleri alınmaya ve halkın yurtseverlik duygularını uyandıracak eserler vermeleri için yönlendirilmeye çalışılır. Yazarlar, savaş sırasında halkı motive etmek için eserler verirken ideolojik unsurların da etkisinde kalırlar. Bu yazarlardan biri olan Boris Gorbatov, küçük yaşlarda Komünist Parti'ye katılır, yazarlık yılları boyunca ideolojinin savunucusu olur ve eserlerinde Komünist Parti'yi destekler. Aynı zamanda savaş öncesi edindiği askerlik tecrübesi sayesinde savaşa hazır olması, bu süreci eserlerinde başarılı bir şekilde aktarmasına katkı sağlar. Bu makalenin ilk bölümünde savaş sırasında yazarların genel durumuna ve ideolojinin edebiyat üzerindeki etkilerine değinilmiştir. İkinci bölümde Boris Gorbatov'un yaşamı özellikle parti ve askerlik deneyimleri üzerinde durularak ele alınmış, edebi kişiliği ortaya çıkarılmıştır. Son bölümde ise savaşı konu edindiği ve parti motifini kullandığı öyküleri belirlenmiş ve eserler üzerinden motife dayalı üslup analizi yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Gorbatov, savaş, motif, parti, parti bileti

The motif of party in Boris Gorbatov's war novels

Abstract

II. World War, which deeply affected the entire World, caused great material and moral losses, especially in the Soviet Union. Although it has extremely painful consequences, II. World War deeply affects the spirits of people engaged in the arts, encouraging them to produce new works of different genres. The war becomes a great resource for Soviet-era Russian literature, that begins to be used from the first day. Literature, which has stalled under pressure from the government for years, is gaining momentum again. At Stalin's request, the pressure on the authors is reduced and their support is sought. Authors are directed to give works that will arouse the people's feelings of patriotism. While authors produce works to motivate the people during the war, they are also influenced by ideological elements. One of these writers, Boris Gorbatov, joins The Communist Party at an early age, becomes an advocate of ideology during his years of writing and defends The Communist Party in his works, but also thanks to his military experience, his readiness for war contributes to successfully conveying the process in his works. The first part of this article addresses

1 Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Balkan Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Rus Dili ve Edebiyatı ABD (Edirne, Türkiye), yasemingursoy@trakya.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-2103-3410 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 15.09.2020-kabul tarihi: 20.12.2020; DOI: 10.29000/rumelide.835415]

the situation in which writers found themselves during the War and the effects of ideology on literature. In the second part, Boris Gorbatov's life is examined with particular emphasis on his party and military experience. In the last part, the stories about the War in which the `party` motif is used, are defined and a stylistic analysis based on the motifs is made.

Keywords: Gorbatov, war, motif, party, party membership book

Giriş

Savaş, tüm insanlığı ilgilendiren bir olgu olarak tarih kitaplarında kronolojik verileri ve toplumlar üzerindeki genel sonuçları ile anlatılırken edebi eserlerde karakterler aracılığıyla psikolojik etkileri ortaya çıkarılarak resmedilir. Kazanan taraf için zafer mutluluk kaynağı olsa da zafere giden süreçte yaşanan acılar özellikle yazarların ruhunda derin etkiler bırakmakta, onları duygu ve düşüncelerini aktarmaya itmektedir. II. Dünya Savaşı da Sovyet Dönemi yazarlarında aynı etkiyi yaratır ve Rus edebiyatının yeniden yükselişe geçmesine vesile olur. Yazarlar, yönetimin kendilerine tanıdığı ideolojik sınırlar içinde yazmaya ve eserleri ile toplumu bir arada tutmaya çalışırlar.

Dönemin önemli yazarlarından biri olan Boris Gorbatov askerlik ve yazarlık kimliklerine aynı anda sahip olması sayesinde II. Dünya Savaşı'nı eserlerinde oldukça başarılı şekilde aktarır. Yazarın aynı zamanda parti ile olan bağı, ideolojik unsurları bilerek ve isteyerek eserlerinde kullanmasına neden olur. Bu açıdan bakıldığında yazarın eserleri ideoloji, savaş ve edebiyat ekseninde incelenmesi ve bu üç önemli öğenin aralarındaki bağı ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.

Savaş ve ideolojinin edebiyat üzerindeki etkisi

II. Dünya Savaşı, Rusların tabiri ile Büyük Vatan Savaşı yirmi milyon can ve yıllarca telafi edilmeye çalışılan mal kaybı ile Sovyetler Birliği'ni büyük zarara uğratar. Bu acı olayın, Sovyet ve dünya tarihi için nadir katkılarında biri kuşkusuz edebiyat alanına kazandırdığı büyük ivmedir. Yazarlar süreç boyunca hem cephede hem ülke içlerinde eserler vermeye devam ederken, kimileri de savaşta aktif olarak görev alır. Savaşın ilk günlerinde yaptıkları toplantıda aldıkları ortak karar şöyledir: "*Eğer vatanımızın düşmanlarına karşı kutsal bir savaş vermek gerekirse bütün Sovyet yazarları tüm gücü, deneyimi ve yeteneğiyle, hatta kanının son damlasına kadar hazırdır*" (Metçenko & Petrov, 1983: 5). Üç yüzden fazla edebiyatçı ve yazarın savaş sırasında hayatını kaybetmiş olması bu sözleri doğrular niteliktedir.

Savaş yıllarında yazarlar, kaleme aldıkları roman, öykü, şiir, deneme, makale gibi farklı türden eserlerle insanları motive etmek, zafere inandırmak ve yaşamlarını bir şekilde devam ettirmelerini sağlamak gibi zorlu bir görevi üstlenirler. B. Can (2012: 44) bu durumu, savaşın sadece hendeklerde ve top alanlarında yapılmayıp aynı zamanda insan ruhunda da yaşanmasıyla açıklar. Ruhları ile kalemleri arasında bir bağ kuran yazarlar edebiyat aracılığıyla halkı da savaşa ve zafere hazırlarlar. Farklı edebi türlerin yanı sıra özellikle bu dönemde yazarlar tarafından öykü türüne sıklıkla başvurulur. Öykünün hacim olarak kısa olması, bu zorlu süreçte hem kaleme alınmasını hem de okunmasını kolaylaştırmaktadır. M. Kaplan (2005: 10) bu açıdan öykü yazarını şair ile eş tutar, "*dar hacme bir dünyayı sıkıştırmaya çalışırken kendine has*" yöntemler, kelimeler, semboller, motifler ve farklı unsurlardan yararlandığını vurgular. Savaş nesrine dâhil olan ilk eserlerde daha sıradan olaylar okuyucuya aktarılır. Bir alay, tabur veya tümenin başından geçenler, cephede yaşadıkları, ülkeyi nasıl korudukları, kuşatmalardan nasıl kurtuldukları gibi günlük askeri olaylarla, cephe hayatı resmedilir.

Zamanla konular savaş ve insan, insanın kaderi gibi genelden özele doğru değişim gösterir. Sovyet insanı ve insan hayatında savaşın yeri, savaş alanında insanın ruhsal durumu, manevi ve ahlaki değişimi, yazarların dikkatini çeker (Gürsoy, 2018: 126).

Savaş yıllarında Sovyet edebiyatındaki baskı belli ölçülerde azalsa da yazarların ideolojiden ve partinin kararlarından etkilenmemesi özellikle Sovyetler Birliği gibi bir ülkede neredeyse imkânsızdır. İ. Çetişli (2017: 251) sanatkar ve ideoloji ilişkisine değinirken 1917 sonrası Rus edebiyatını örnek gösterir ve şunları ekler: İdeolojiler için sanat çok önemli ve öncelikli bir alanken bu alanın mimarı olan sanatkar da diğer bireylerden daha fazla önem ve önceliğe sahip hale gelir. İdeolojiler, sanatkarların toplumu etkileme gücünden yararlanmak ve onları kendi istek ve arzularına göre yönlendirmek için ellerinden geleni yaparlar. Sovyetler Birliği'nde edebiyatın geleceğini ve gelişim sürecini belirleyen ilk adımlar 1905 yılında V. Lenin tarafından yayımlanan *Parti Örgütü ve Parti Edebiyatı* (Партийная организация и партийная литература) başlıklı makale ile belirlenir:

“Parti edebiyatının ilkesi nedir? Sosyalist proleter için edebiyat uğraşı sadece bir bireyin ya da grubun kazanç kapısı olamayacağı gibi aynı zamanda genel proleter davadan bağımsız tamamıyla bireysel bir iş de olamaz. Kahrolsun partisiz edebiyatçılar! Kahrolsun üstinsan edebiyatçılar! Edebi uğraş, genel proleter davanın bir parçası, bütün işçi sınıfının tüm bilinçli öncüleri tarafından harekete geçirilen tek büyük sosyal demokrat mekanizmanın çarkı ve dişlisi olmalıdır. Edebi uğraş organize, planlı, örgütlü sosyal demokrat partinin ayrılmaz bir parçası olmalıdır” (Lenin, 1942: 7-8).

İdeoloji, Lenin'in sözünü ettiği parti edebiyatının oluşumuna yön verir. Ele alınacak konular ve kullanılacak karakterlerden sosyalist realizm olarak adlandırılan edebi akıma kadar edebiyatla ilgili birçok unsur ideolojiye uygun şekilde belirlenir. Bazı sanatçılar ki bunlara Boris Gorbatov'u da eklemek mümkündür, yürekleri ve kalemleri ile partiye hizmet etmeyi bir borç bilirken, diğerleri ideoloji ile ters düştükleri ve ona hizmet etmedikleri için çeşitli şekillerde cezalandırılırlar. Savaş döneminde yazarlardan halkın milliyetçilik duygularını canlandırmak amacıyla eserler kaleme almaları Sovyet yönetimi tarafından istenirken yazarları teşvik etmek için “*bizzat Stalin'in katkılarıyla Stalin Ödülleri verilmesi kararlaştırılır*” (Aydın, 2017: 101). İki kere Stalin Ödülü'ne layık görülen Boris Gorbatov, partiye bağlılığı ve askeri geçmişi ile yazarlık yeteneğini bir araya getirir. Bu şekilde Sovyet Dönemi Rus edebiyatının önemli yazarları arasına girer.

Boris Gorbatov'un yaşamında parti ve savaş

Boris Leontyeviç Gorbatov, 1908 yılında Ukrayna Donbas'ta Yahudi asıllı bir ailede dünyaya gelir. 12 yaşında arkadaşlarıyla birlikte Ukrayna'daki ilk çocuk komünist grubunu kurarlar. 14 yaşında Komünist Parti'nin gençlik yapılanması olan ve Komsomol (Коммунистический союз молодежи) kısaltması ile bilinen örgüte katılır. Yazar henüz 19 yaşında ise Komünist Parti üyesi olur. 1922 yılında ilk öyküsü *Toklar ve Açlar*'ın (Сытые и голодные) yayımlanmasının ardından yazar ve gazeteci olarak yaşamını sürdürür. 1925 yılında Rusya Proleter Yazarlar Birliği yönetiminde görev almaya başlar ve bir yıl sonra Moskova'ya gider. 1930 yılında askere çağırılan yazar, takım komutanı rütbesi ile terhis olduktan sonra II. Dünya Savaşı'na kadar farklı dönemlerde eğitim almaya ve askeriyede görev yapmaya devam eder. 1938 yılında aldığı eğitimin ardından tabur komutanı olur. Bir yıl sonra istihbarat birimi komutan yardımcısı olarak Batı Belarus'a yapılan sefere ve Karelya Bölgesi'nde yapılan savaşa katılır. II. Dünya Savaşı'na Çernivtsi şehrinde başlayan yazar, savaşı Berlin'de bitirir. Savaşın ilk gününden son gününe kadar savaş muhabirliği yapan Gorbatov'un deneme ve makaleleri çeşitli gazetelerde yayımlanır, aynı zamanda edebi eserler de yazmayı sürdürür. Savaş bittiğinde çok sayıda madalya ve nişana sahip olmasının yanı sıra eserlerinde işleyeceği yeni konulara da hâkimdir.

Edebiyatçı A. Ternovskiy' e göre (1988: 3), Gorbatov'un "tüm hayatı ve başından sonuna kadar tüm sanatı Komsomol'a, partiye, halka, sosyalizmin inşası görevine adanmıştır," bu nedenle eserlerinde dönemin önemli olaylarını ideolojik bakış açısıyla aktarmaktadır. Bu noktada belirtilmesi gereken en önemli unsur yazarın bu olayların uzaktan bir görgü tanığı değil birebir tecrübe edeni olduğudur. Sovyetler Birliği'nin kurulduğu yıllardaki ilk somut başarılar *Benim Neslim* (Мое поколение) romanında, ilk beş yıllık plan sürecindeki endüstriyel ilerleme *Ustalar* (Мастера) başlıklı deneme derlemesinde, Stahanov hareketinin ortaya çıkışı *Donbas* (Донбасс) romanında, Sibirya'nın kuzey bölgesindeki iskânı *Sıradan Arktika* (Обыкновенная Арктика) öykü derlemesinde, Büyük Vatan Savaşı sırasında yaşananlar *Yoldaşa Mektuplar* (Письма к товарищу), *Savaşçı Aleksey Kulikov* (Алексей Куликов, боец), *Baş Eğmeyeler* (Непокоренные) eserlerinde yazarın tecrübelerine dayandırılarak anlatılır.

Savaş edebiyatının önemli isimlerinden aynı zamanda yazarın yakın arkadaşı K. Simonov (1985: 545) "ben öfkemi bastırarak, soğuk ve ciddi yazırım, Gorbatov ise öfkeli, kızgın, hararetle yazdı" sözleriyle Gorbatov'un sanatına kendi ruhunu kattığını vurgular. Gorbatov da (1988a: 29) kendi yazarlık deneyimini şu sözlerle aktarır: "Sadece masa başındayken yazar olduğumu hatırlıyorum. İnsanlar arasında yaşarken bunu unutmaya çalışıyorum. Bulutu ya da adamın sakalını daha sonra nasıl tarif edeceğimi düşünmeden, insanlar gibi sadece yaşamak istiyorum. Buna karşın farkında olmasam da bulutu ve adamın sakalını aklımda tutabiliyorum." Eserlerinde anlattıklarının oldukça sıradan olmasına rağmen bir o kadar etkileyici ve gerçekçi olmasının sebebi de kuşkusuz Gorbatov'un hayatı halkla birlikte yaşayıp tecrübelerini kaleme almasından kaynaklanmaktadır. 1954 yılında henüz 45 yaşındayken hayata gözlerini yuman yazar, ardında tamamlanmamış eserlerin yanı sıra büyük bir edebi miras bırakır.

Boris Gorbatov'un savaş öykülerinde parti motifi

Savaş edebiyatının önemli temsilcilerinden Boris Gorbatov, yaşamının uzun bir dönemini askeri hizmete adanır. Bu nedenle II. Dünya Savaşı'na hazırdır ve savaşın ilk gününden itibaren vatanı için cephelerde muhabir olarak görev alır. Bu süreçte kaleme aldığı öykülerine farklı karakterler seçer. Kimi zaman bir asker kendi başından geçenleri anlatırken kimi zaman da duyduğu bir hikâyeyi okuyucuya aktarır. Sıradan askerlerin günlük hayatları, yaşam ve ölüm arasında kalışları, bu durumlarda yaptıkları tercihler, kahraman ya da hain olan askerlerin durumu gibi konulara değinir. Okuyucu kitlesi olarak özellikle askerleri ve halkı düşünen yazar açık, anlaşılır, sade bir dil tercih eder ve insanlarla daha yakın bir bağ kurmak adına günlük konuşma diline ait unsurları eserlerinde kullanır.

İdeolojinin önemli unsurlarından biri olan parti, Gorbatov'un öykülerinde sıklıkla yer bulur. Bu sıklık dikkat çekici boyuttadır ve W. Freedman (2009: 62, 63) tarafından belirlenen motif özelliğine uymaktadır: "İki unsur motifin kurulması için zorunludur. Birincisi motifin tekrarlanma sıklığıdır (...) Bir motif örneğinin ortaya çıkış sıklığı ne kadar fazlaysa okuyucu üzerinde etkisi olasılıkla o kadar derin olur (...) İkincisi, bir motifin özel kullanımlarının ya da belli bağlamlarda ortaya çıkışının kaçınılmazlığı ve ihtimal dışılığı ya da motifin ortaya çıkışının kaçınılmazlığı meselesidir." Motifin tanımını ise TDK (2020) "kendi başlarına konuya özellik kazandıran öğelerin her biri, öрге" şeklinde yapmaktadır. Bu tanımlamalardan yola çıkıldığında parti bir motif olarak kabul edilebilir. Gorbatov'un farklı öykülerinde parti birçok defa kullanılmakta ve öykülere ideolojik bir özellik kazandırmaktadır. Bu sık kullanım, parti motifinin belirli bir amaçla seçildiği ve kurguya özellikle yerleştirildiği izlenimini doğurur. Yazar tarafından "partiye katılmak vaftize benzetilir ve önemli

sınavlardan önce ruhun ihtiyaç duyduğu bir çeşit teslimiyet gibi gösterilir" (Serdeçnyı, 2016: 42). Bu nedenle parti motifi, yazarın sanatında incelenmeye değer bir unsurdur.

Yazarın 1944 yılında tamamladığı *Yoldaşa Mektuplar* (Письма к товарищу) öyküsü beş alt başlıktan oluşmaktadır. Her başlık altında, anlatıcı rolündeki ana karakterin arkadaşına hitaben yazdığı yirmi mektup içeriklerine göre ayrılmıştır. Parti motifi iki mektupta kullanılmaktadır. Bunlardan ilki *Vatan* (Родина) bölümündeki ikinci mektuptur. Anlatıcı, savaş sırasında karşılaştığı bir köylünün altı yıl düşündükten sonra kolhoza² katıldığıyla ilgili hikâyeyi anlatır. İgnat Trofimoviç Ovçarenko adındaki köylü, kolhoza ve partiye karşı şüpheci bir tavır takındığı ve uzun süren gözlemlerden sonra aralarına katıldığı için köylüler arasında Muhalif İgnat lakabıyla tanınmaktadır. Bu hikâyeyi anlattıktan sonra anlatıcı özellikle yeni yönetimin ve partinin birleştirici gücüne ve savaş gibi olağanüstü zor durumlarda partisiz bir hayatın mümkün olmayacağına vurgu yapar:

"Savaştan önce daha düne kadar Muhalif İgnatlar homurdanıp duruyordu, adam gibi sayıp sövüyor, ondan bundan, kolhozdaki düzensizlikten dert yanıyorlardı. Ama şimdi, belanın kara kanatları vatanın üzerini kaplarken; düşman, İgnat'ı tüm yaşamının, vatanın ve alışılmış düzeninin yıkılışı ile tehdit ederken; İgnat acı acı düşündü. Artık kolhoz olmadan yaşayamaz! Eskiye dönmesi mümkün değil! Köy sovyeti olmadan yapamaz! Partisiz bir Bolşevik yaşamı onun için imkânsız!" (Gorbatov, 1988b: 9).

Gorbatov durumun ciddiyetini arttırmak amacıyla özellikle Muhalif İgnat karakterini belirler çünkü altı uzun yıl boyunca partiye şüpheyle yaklaşan yaşlı adam için bile partisiz bir yaşam artık mümkün değildir. Yazar tarafından özellikle savaş sürecinde parti, insanları koruyan, bir çatı altında birleştiren, onların geleceği için mücadele veren bir unsur olarak gösterilmeye çalışılmaktadır.

Diğer mektup *Vatan Toprağının Bir Karışı* (Пядь родной земли) başlıklı bölümde yer almaktadır. Anlatıcı, savaşın Sovyetlerdeki farklı milletlerden insanları bir araya getirdiğini ve hepsini tek bir amaç altında topladığını belirtir:

"Ama Özbek Askar Şaynazarov, Tacik Şotmanbay Kurbanov, Ermenistan'dan Haçik Avakyan, Gürcistan'dan Lavrentiy Mikava, Azeriler İssa Karciyev ve Magarem Aliyev, Şemkir'den dostlar benimle birlikte savaşıyorlar. Buraya Kafkas dağlarından ve Orta Asya bozkırlarından benim Donbas'ım ve senin Don Nehri'n için savaşmaya geldiler, yoldaş. Artık onlar için bizim doğamız yabancı değildi. Etrafa baktılar, barut ve pelin gibi kokan bozkırlarımıza alıştılar ve sevdiler (...) Toprağımız ortak, değerli, kutsal Sovyet toprağı. Düşmanımız ortak, kötü, nefret dolu, lanetli bir düşman" (Gorbatov, 1988b: 25, 26).

Mektubun başında Özbek olduğu belirtilen Askar Şaynazarov, partiye katılırken ona farklı etnik gruplardan arkadaşları destek olur: "*Askar Şaynazarov partiye katılırken Rus, Ukraynalı ve Yahudi üç silah arkadaşı ona referans oldular. Çünkü dünya üzerinde savaştaki kardeşlik, kan bağından daha büyük bir kardeşliktir*" (Gorbatov, 1988b: 26). Savaşın farklı coğrafyalardan koparıp bir araya getirdiği insanlar cephede partiye daha yakından tanışmış, özellikle parti temsilcileri ve parti üyesi arkadaşlarının da etkileriyle partiye dâhil olmaya başlamışlardır. Yazar bu öykü ile partinin sadece Ruslara ya da Slav ırkına ve Hristiyanlara ait olmadığını, Türk halklarından bir Özbek vatandaşın partiye girebileceğine ve ona bir Yahudinin referans olabileceğine işaret eder. Partinin din, ırk, dil vb. ayırım gözetmeden herkese kucak açtığı ve birleştirici bir unsur olduğu fikri, incelikle kurgulanmış karakterler aracılığıyla okuyucuya aktarılır.

² Kendi istekleriyle bir araya gelen köylülerin oluşturduğu bir çeşit tarım kooperatifidir. Kolektif emek ve üretim esasına dayalı bu sistemde köylüler kendi mülklerini ekip biçerler (Gürsoy, 2018: 17).

Gorbatov'un altı bölümden oluşan *Savaşçı Aleksey Kulikov* (Алексей Куликов, боец) öyküsü 1942 yılında *Pravda* dergisi aracılığıyla okuyucu ile buluşur. Her bölüm başlığı ile bölümün içeriği okuyucuya aktarılır. Savaşın ilk günü orduya çağırılan Aleksey köyde doğup büyümüştür, hiçbir askeri deneyime sahip değildir. Öykünün başlangıcında savaşın uzun sürmeyeceğini düşünen ve ondan korkmayan genç adam ilk çatışmaların ardından gerçeklerle yüzleşir. Silah tutmayı bile doğru düzgün bilmeyen köylü bir adamın, savaş atmosferinde bir keskin nişancıya dönüşümü, vatanını korumak için sarf ettiği çaba ve toplumun savaş sırasındaki tutumu eserde detaylı bir şekilde işlenmektedir.

Öykünün beşinci bölümünün *Aleksey Kulikov Partiye Giriyor* (Алексей Куликов вступает в партию) başlığı okuyucuyu parti motifine hazırlar niteliktedir. Bu bölümde karakterin partiye karşı tutumu ve partiye dâhil olma süreci aktarılır. Aslına bakılırsa karakterin partisiz olduğu eserin ilk bölümündeki konuşma sırasında belirtilmiştir. Bir çarpışma sırasında yaralanan ve tedavi olan Aleksey arkadaşıyla konuşurken savaş sırasında hayatta kalmak için mücadele etmek gerektiğine dair etkileyici sözler sarf eder: “Görüyorsun, insan zayıf bir yaratık, ama bak, eğer gururlu bir ruha sahipse onu öldürmek mümkün değil. Ve anlıyorum ki yaşamak istiyorsan, hayatın için savaşmalısın. Karşıdaki sana ölüm gönderiyor ve sen de ona aynı şekilde karşılık veriyorsun. Ve orada görüyoruz kimin kozu daha güçlü!” (Gorbatov, 1988b: 42). Bu sırada siyasi komiserin kendisini dinlediğini fark eden Aleksey, utanır ve “Ben öylesine, partisiz aklımla fikir yürütüyorum” diyerek kendini açıklama ihtiyacı duyar. Bu diyalog aracılığıyla okuyucuya aynı anda hem karakterin partiye dâhil olmadığı hem de partinin belli bir zekâ ve bilgi birikimi gerektirdiği, herkesin partiye giremeyeceği izlenimi verilir.

Yukarıda adı geçen *Aleksey Kulikov Partiye Giriyor* öyküsü tamamıyla parti motifine ayrılmıştır. Savaşın başından beri hem arkadaşları hem de komutanları Aleksey'in partiye neden girmediğini merak ederler. Parti örgütü başkanı bir keresinde dayanamayıp Aleksey'e sorar: “*Aleksey Tihoniç, zeki, akıllı bir köylü, mükemmel bir savaşçısın. Neden partiye katılmıyorsunuz?*” Aleksey'in cevabı açık ve nettir: “*Buna layık değilim*” (Gorbatov, 1988b: 65). Aleksey gerçekten de kendini partiye girmek için yeterli görmemektedir. Onun için parti kutsal ve sonsuz saygı duyulması gereken bir kurum iken komünistler özel insanlardır. Partiye girişine sebep olan olay ise savaş sırasında her şeyini kaybedip sadece parti biletini korumuş olan askerle karşılaştığında yaşadıklarıdır. Asker bir parola gibi parti biletini Aleksey'e teslim eder ve bu şekilde casus olmadığını ispatlar. Savaş sırasında başına her şeyin gelebileceğinin farkında olan Aleksey bu olayın ardından iyi bir asker olarak parti biletini almayı hak ettiğini düşünür. Partiye başvuru yaptıktan sonra biletini teslim alması için geçen üç gün boyunca uykusuz ve heyecanlı günler yaşar. Çünkü parti biletini alacağı günü hayatının en önemli günü olarak görmektedir.

Bu noktada parti biletinin Sovyetlerdeki önemine değinmek gerekir. Uşakov (1935) sözlüğünde parti bileti (партийный билет - партбилет), “*Bolşeviklerin Komünist parti üye bileti*” şeklinde açıklanır. “*Parti üyeliğini gösteren belge*” (Kunina, 1995: 18) olarak da tanımlanan parti bileti 10,5 x 16,5 cm. ölçülerinde ikiye katlanmış ince kırmızı kartondan yapılmaktadır. İçerisinde sahibinin fotoğrafı ve çeşitli bilgileri bulunan parti biletine sahip olabilmek için belirli koşulları yerine getirmek gerekir. Sovyet yönetiminin önemli isimlerinden L. Kaganoviç (2003: 304) anılarını kaleme aldığı kitabında parti biletinin nasıl şekillendiğine dair bilgiler verir: Merkez Komite, devlet kadrolarındaki karışıklıkları gidermek için parti üyelerine tek tip parti biletleri vermeye başlar, eskiden parti bileti üyenin bilgilerini içerirken daha sonra gereksiz bilgiler çıkarılarak sadeleştirilmiştir. Parti biletine büyük bir önem verilmektedir, öyle ki kaybedilmesi sonucunda partiden atılmak bile söz konusu olabilir.

Gorbatov parti ile bir bütün haline gelen parti biletine özel bir anlam yüklemektedir. Aleksey karakteri aracılığıyla parti biletini kutsallaştırır. Parti bileti askeri bir casustan ayıran, onu tüm olumsuzluklardan koruyan değerli bir nesnedir. Ona sahip olan asker, partinin görünmez kalkanı altında korunuyor gibi resmedilir ve özellikle okuyucuların zihninde bu algı oluşturulur.

Parti bileti bir motif olarak yazar tarafından başka öykülerde de kullanılır. 1942 yılında kaleme alınan ve beş eserden oluşan *Asker Ruhu Hakkında Öyküler* (Рассказы о солдатской душе) derlemesindeki iki öyküde parti bileti motifine yer verilir. Bunlardan ilki *Ölümden Sonra* (После смерти) öyküsü, Teğmen Voganov'un çatışma sırasında hayatını kaybetmesi ile başlar. Hayatı sadece çocukluğu, ilkokul ve öğretmen okulu yıllarından ibaret olan genç adamın kısa yaşamı kahramanca sonlanır. Ölümünden sonra bölükteki herkes onu hatırlamaya, dış görünüşünü tasvir etmeye çalışır. Ancak böyle bir kahramanın arkadaşı olarak anılmak için kimi askerler hikâyeler uydurmaya da başlar. İçlerinden biri ise Voganov ile sınıf arkadaşı olduğunu söyleyip birlikte çekti oldukları fotoğrafı gösterir. Bu sırada parti bürosu sekreteri, Voganov'dan geriye kalan parti biletini getirir ve gerçekler ortaya çıkar. Bu kanlı küçük fotoğraf sayesinde hem asker bir kahramanın sınıf arkadaşı olduğunu kanıtlar hem de Voganov'un bir portresini yaparlar. Bu portrenin gazetede basılması ile kahraman ölümsüzleştirilmiş olur. Parti biletine bu defa farklı bir anlam yükleyen yazar, onu zaferden sonra geride kalan bir miras gibi gösterir. Öyle önemli bir mirastır ki sahibi olan kişi bir kahraman olarak anılırken içerisindeki fotoğrafı sayesinde insanların hafızalarında da yer etmesini sağlar. Parti bileti, savaş sırasında koruyan sonrasında ise ölümsüzlük kazandıran bir unsur olarak aktarılır.

Gorbatov'un bu motife verdiği önem ikinci öykünün başlığının *Parti Bileti* (Партийный билет) olmasından da anlaşılmaktadır. Öykü dört bölüme ayrılmaktadır. İlk bölümde yazar ölümün esir olmaktan daha şerefli, daha yüce bir seçenek olduğuna değinir ve okuyucuyu ölüm, esaret ve parti bileti üçlüsü arasındaki ilişkiyi anlamlandırması için hazırlar:

“Bolşevik savaşının son çatışmada, o en umutsuz durumda bir karar daha alması gerekir: parti biletini ne yapacaktır. Bolşevik'in cesedi düşmanın eline geçebilir. Ancak parti biletinin ele geçirilmesi imkânsızdır. Komünist kendi yaşamıyla birlikte parti biletini de yok eder. Bolşevik ve parti bileti birlikte ölürlür. Teslim olmazlar. Birlikte ölmeleri, Bolşevik'in yaşam ve ölüm yasasıdır. Düşmana parti biletini bırakarak ölmek ihanet demektir. Ancak hayatta kalabilmek adına parti biletini yok etmek ihanetlerin en büyüğüdür” (Gorbatov, 1988b: 89).

İkinci bölümde siyasi komiser Nikita Şandrov'un yaşadıkları anlatılmaktadır. Bir saldırı sonucu buldukları kulübe yanarken Nikita, son anda alevlerin arasından kurtulur. Üzerinde sadece saati, tabancası ve parti bileti vardır. Alman askerleri ile karıştığı sırada kaçmaya çalışırken silahını ve saatini düşürür, ancak canını ve parti biletini kurtarmıştır:

“Artık ne saati ne de silahı vardı. Silah için üzgündü. Ancak düşman hattından bir silahla geçmek ise oldukça zordu. Peki parti bileti ile zor değil mi? Almanlar yakalayıp üstünü aradığında parti biletini bulursa ne olacak? Bu 'Komünist olarak yaşadım, komünist olarak öleceğim' demektir. Hayatta olduğu sürece parti biletini bırakmayacaktı. Burada, Almanlar tarafından ele geçirilen bu topraklarda komünist kaldı. Burada, düşman hatlarının ardında, Bolşevik kaldı. İşte onun parti bileti. Onu bir bayrak gibi taşıdı” (Gorbatov, 1988b: 90).

Kendi birliklerini aramak için yola devam eden Nikita karşılaştığı herkesin moralini yükseltmek, zafere inanmalarını sağlamak için elinden geleni yapar. Komünist ve siyasi komiser kimliğini korumaya devam eder. Bölüm sonunda ise yolda bir parti bileti bulur. “*Bu değerli, kırmızı kitapçığı çamurdan çıkardı ve sahibinin adını okudu: Sazonov Andrey İvanoviç. Aşağılık herif, diye fısıldadı bileti yurtarken. Sazonov Andrey İvanoviç. Aklımdasın!*” (Gorbatov, 1988b: 91).

Üçüncü bölümde ise İvan Vinokurov'un Alman askerlerinden kaçış hikâyesi anlatılır. Alman tankları peşindeyken uçurumun kenarına kadar gelen İvan'ın hayatta kalmak için yapacağı tek şey aşağı atlamaktır. “Uçurumun kenarında kısa, oldukça kısa bir saniyeydi, ancak aynı zamanda parti biletini hatırlaması için de yeterli bir süreydi. Üzerindeki her şeyi çıkardı Vinokurov, kıyafetlerini, saatini, parasını bıraktı, parti biletini ise yanına aldı. Dişlerinin arasına koydu ve çenesini iyice sıktı. Ve uçurumdan aşağı atladı” (Gorbatov, 1988b: 91).

İvan bir süre yüzüp ağaçlık bir bölgede saklanmaya karar verir. O sırada bir teğmen de suda saklanmaktadır ve birbirlerini tanır. Uzun süre suda kalan ikili üşümüştür. Karadan Alman askerlerinin sesleri gelmektedir. Tüm bu süre boyunca İvan dişlerinin arasında parti biletini tutmaya devam eder. Ancak teğmenin ayağına kramp girince adaya çıkmak zorunda kalırlar. Kıyıda bir asker ve yerli halktan yaşlı bir adamla karşılaşır. Yaşlı adam yakındaki köye gidip onlara bir kayık bulur. Ancak köy Almanların işgali altındadır. Diğer yöne gitmeleri gerekmektedir. Hep birlikte yola çıkmadan önce teğmen ve yaşlı adam keşif için önden giderler. Adada kalan İvan ve eserde adı verilmeyen asker heyecan içinde beklemektedir ve konuşmaya başlarlar:

“ - Peki ya onları arar ve parti biletini bulurlarsa?

- Parti biletinden kurtulması gerekirdi! dedi asker sinirli bir şekilde. İlk iş olarak kendi biletimi buraya, adaya gömdüm” (Gorbatov, 1988b: 93).

Bu konuşmanın ardından asker yaptığı bu akıllıca iş için övgü beklerken İvan'ın tepkisiz halini görünce susar. İvan ise,

“Sanki arkadaşımı kaybetmiş, sanki bu adada yeniden yalnız kalmış gibi hissediyordu. Dün gece bir çukurda yan yana yattığı bu adama artık güvenemezdi. Böylesi insanı satar. Neden parti biletini gömmüştü? Her ihtimale karşı mı? Demek ki ruhunun derinliklerinde bir yerde bir karar vermişti: eğer yakalanırsam teslim olurum, Bolşevikleri reddederim. Kendisi farkında değil, kendisine itiraf etmeden bu kararı çoktan vermiş. Hayır, Vinokurov artık bu adama, parti bileti olmayan bu adama güvenmezdi” (Gorbatov, 1988b: 93).

Akşama doğru yaşlı adam yalnız başına döner. Almanlar teğmeni yakalamışlardır. İvan ve asker tüm gün süren sessizliği koruyarak yola çıkarlar. Öykünün üçüncü bölümü de karakterlere kesin olarak ne olduğu verilmeden bitirilir.

Parti Bileti öyküsünün son bölümünde ise iki ana karaktere ne olduğu anlatıcı tarafından aktarılır. İkisi de Sovyet birliklerine sağ salim ulaşırlar. “Onurlarını kaybetmeden hayatlarını kurtardılar. Hayatlarının en zor günlerinde Bolşevik olarak kaldılar. Parti biletlerini ateş, su ve düşman çemberinde ihanetle lekelemeden taşıdılar” (Gorbatov, 1988b: 94). Kahramanlıkları neticesinde arkalarında bıraktıkları parti biletleri Büyük Vatan Savaşı Müzesi'nde sergilenmektedir. Anlatıcı, müzedeki parti biletleri sayesinde Bolşevik askerlerin ne kadar kararlı ve sadık insanlar olduğunun gelecek nesillere aktarıldığını belirtir.

Gorbatov *Parti Bileti* öyküsünde de *küçük kırmızı defteri* bir kahramanlık göstergesi olarak resmeder. Askerlerin canı ile denk tutulan parti bileti, kahramanla haini birbirinden ayıran bir belge niteliği taşır. Öyküde Nikita ile İvan canları pahasına parti biletlerini koruyan gerçek kahramanlar parti biletini çamurlu yola atan Andrey ile adaya gömen asker güvenilir hainler olarak tanımlanır. Aynı zamanda kahramanın mirası, onu ölümsüzleştiren bir unsur olduğu fikri bu öyküde yenilenir.

Sonuç

Görüldüğü üzere II. Dünya Savaşı, yeni konu, karakter, motif vb. unsurların ortaya çıkmasına vesile olarak savaş edebiyatının gelişimine katkı sağlamıştır. Savaş döneminde yazarlar halka ve askerlere vatan sevgisi aşlamak ve onları zafere inandırmak amacıyla farklı türlerde eserler vermişlerdir. Bu eserlerin halkla buluşması ise ideolojik sınırlar içerisinde yazılmaları durumunda mümkün hale gelmiştir. Belirtilen koşula uygun şekilde yazarlık yaşamını sürdüren Boris Gorbatov, askeri geçmişe sahip olması nedeniyle savaşa hazırdır. İdeolojiye olan bağlılığı ve savaş deneyimini bir araya getiren yazar, önemli eserlere imza atar. Bu durum Komünist Parti'ye bağlılığı çocukluk yıllarından gelen yazarın aynı zamanda askeri geçmiş ve iki unsuru hayatının merkezine koymasıyla ilişkilendirilebilir.

Çalışmamızda incelediğimiz *Vatan, Vatan Toprağının Bir Karışı, Savaşçı Aleksey Kulikov, Ölümünden Sonra, Parti Bileti* öyküleri savaş yıllarında kaleme alınır ve süreci gerçekçi bir şekilde aktarır. Özellikle öykülerde dikkat çeken parti motifi yazarın ideolojik bağlılığının bir göstergesi niteliğindedir. Kendisi de çocukluk yıllarından itibaren parti ve komünizmle bütünleşmiş bir hayat yaşar. Bu nedenle de özellikle İgnat Ovçarenko, Askar Saynazarov, Aleksey Kulikov gibi olumlu karakterlerini partiye dahil eder ve onlar aracılığıyla partinin din, dil, ırk ayırımı yapmadan birleştirici ve koruyucu bir güce sahip olduğunu vurgular. Parti ile bağlılığın göstergesi olarak kabul edilen parti bileti de çalışmamızda değindiğimiz diğer motiftir. Yazar yine olumlu karakterler olarak Teğmen Voganov, Nikita Şandrov ve İvan Vinokurov'u resmeder ve onların parti biletleri aracılığıyla savaşın ölümsüz kahramanları haline geldiklerini vurgular. Parti biletinden kurtulan Andrey İvanoviç ve biletini gömen asker ise hain, güvenilmez karakterler olarak çizilir. Görüldüğü üzere yazar için partiye katılmak kutsal bir adım iken parti bileti sahibi olmak ve bileti canı pahasına korumak onurlu bir görevdir. Düşüncelerini başarılı bir şekilde aktardığı eserlerinde Gorbatov'un incelenen motifi farklı şekillerde kurguya dâhil ettiği ve okuyucuya sayısız kez aktardığı görülmektedir. Bu nedenle yazarın ideolojik amaçlarla yazdığı eserlerde amacına ulaştığı sonucuna varılır.

Kaynakça

- Aydın, O. (2017). Stalin: Asya ile Avrupa'nın Tam Ortasında Bir "Diktatör" ve "Yüce Önder" Tartışması. *Liderlerin Sovyeti: Devrimden Perestrojka'ya*, (Ed. A. Kaşoğlu), İstanbul: Çeviribilim, 79-122.
- Can, B. (2012). Büyük Vatan Savaşının Gölgesinde Rus Edebiyatına Bakış. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C:1 S:1, 42-49.
- Çetişli, İ. (2017). *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*. Ankara: Akçağ.
- Freedman, W. (2009). Edebi Motif: Bir Tanım ve Değerlendirme. (Çev: F. Özşener). *Yedi*, (2), 61-66 .
- Gorbatov, B. (1988a). *Avtobiografiya. B. Gorbatov, Sobraniye soçineniy v çetryoh tomah, Tom 1*, 27-36.
- Gorbatov, B. (1988b). *Sobraniye soçineniy v çetryoh tomah. Tom 3*. Moskva: Pravda.
- Gürsoy, Y. (2018). *Sovyet Dönemi Rus Edebiyatı (1953-1991)*. Ankara: İksad Publishing House.
- Kaganoviç, L. (2003). *Pamyatnyye zapiski*. Moskva: Vagrius.
- Kaplan, M. (2005). *Hikaye Tahlilleri*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kunina, N. (1995). *Totalitarniy yazık: Slovar i reşeviyeye reaktii*. Yekaterinburg: İzdatelstvo Uralskogo Universiteta.
- Lenin, V. (1942). *Lenin o literature*. Moskva-Leningrad: Detgiz.

- Metçenko, A. & Petrov, S. (1983). *İstoriya russkoy sovetskoy literaturı 40-80'e godı*. Moskva: Prosveşçeniye.
- Serdeçnyı Ye. (2016) Svoyeobraziye stilistiçeskih sredstv sozdaniya obraza v voyennih rasskazah Borisa Gorbatova. *Yazık. Slovesnost. Kultura*, No: 1-2, 37-49.
- Simonov, K. (1985). *Sobraniye soçineniy. V 10-ti tomah. Tom 10*. Moskva: Hudojestvennaya literatura.
- TDK (2020). *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 13.09.2020.
- Ternovskiy, A. (1988). Tvorçestvo pisatelya boytsa. *B. Gorbatov, Sobraniye soçineniy v çetryoh tomah, Tom 1*, 3-24.
- Uşakov, D. (1935). *Tolkoviy slovar russkogo yazıka*. <http://feb-web.ru/feb/ushakov/ush-abc/default.asp> Erişim tarihi: 12.09.2020.